
UTJECAJ OBITELJSKOG OZRAČJA NA DUHOVNO ZVANJE

Mladen Parlov, Split

Katolički bogoslovni fakultet u Splitu
e-mail: mparlov@kbf-st.hr

UDK: 249 : 159.923.32
173.7
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 10/2009.

Sažetak

Opredjeljenje za duhovno zvanje konkretizacija je čovjekove urođene religioznosti na dublji, osobniji način. To znači da kroz duhovno zvanje osoba kao primarni životni cilj izabire življenje dubljih odnosa s transcendentnim Bićem. To opredjeljenje i odnosi koji se radaju iz osobne posvećenosti religioznim vrednotama veoma ovise o općoj ljudskoj zrelosti pojedine osobe, a na opću zrelost, kao odlučujući čimbenik, utječe obiteljsko ozračje u kojem osoba raste i razvija se. Autor napominje kako se suvremena obitelj nalazi u određenoj krizi te joj nije lako putem odgoja posredovati vrednote općenito, a još manje religiozne. Ipak je u oblikovanju religioznih stavova uloga obitelji, tj. roditelja od odlučujuće važnosti. Naime, dijete preko vjere svojih roditelja, tj. imitirajući njihovu vjeru, prelazi put od urođene religioznosti do osobnog religioznog stava koji utječe na njegove buduće životne izbore i odluke. Kad je riječ o izboru duhovnog zvanja, obiteljsko ozračje još uvijek igra veoma veliku ulogu. Ipak se ne smije zaboraviti da je zvanje veoma osobna stvarnost, susret Boga Pozivatelja i pojedine osobe pozvanoga te je svako duhovno zvanje zasebna povijest ljudske slobode i Božje milosti. No, budući da se milost utjelovljuje u konkretno čovječstvo, čini se da pozitivno, zdravo kršćansko obiteljsko ozračje favorizira zrelu i cjeloživotnu odluku za duhovno zvanje.

Ključne riječi: obitelj, roditelji, dijete, religioznost, zrelost, zvanje.

UVOD

Suvremeno se društvo sve više predstavlja kao skup pojedinaca koji od društva posuđuju i uzimaju isključivo ono što odgovara njihovim osobnim potrebama i sklonostima. Odatle proizlazi i nesklonost pojedinaca da se na duže vrijeme, a još manje za cijeli život, posvete jednom zvanju ili zanimanju. Zahtjev je vremena da

se što više stvari iskusi, da se što više osjećaja doživi, bez velikog opterećenja prošlošću i bez velike brige prema budućnosti. Tako življen i shvaćen, ljudski se život predstavlja kao bitno osiromašen, postupno postaje besperspektivan i besmislen. S druge strane, čovjek ne može živjeti bez smisla, bez upita o svojoj budućnosti, o svojem pozivu, o svojim izborima. Pitanja o patnji, o smislu ljudskog života i smrti, pitanja su koja proizlaze iz dubine ljudskog bića koje samo po sebi traži za odgovorima na ta pitanja. Drugim riječima, riječ je o onome što nazivamo religioznošću koja je čovjeku urođena, a koja se u konačnici predstavlja kao čovjekova otvorenost onome što ga nadilazi i prema čemu je trajno protegnut.

U ovome članku želimo progovoriti o čovjekovoj ljudskoj i religioznoj zrelosti, utjecaju obitelji na zrelu religioznost te na odnos obitelji i duhovnog zvanja.

1. O LJUDSKOJ I RELIGIOZNOJ ZRELOSTI

U časopisu *Crkva u svijetu*, 1999. godine, objavljeni su rezultati socioreligijskog istraživanja raznih vidova vjerskog života u franjevačkim provincijama Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Istraživanja, koja je objavio Neven Duvnjak, provedena su među vjernicima, ali i među franjevkama i franjevcima pripadnicima provincija na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Istraživanje je obuhvatilo različite vidove redovničkog života i djelovanja: odnos prema biskupu, odnos prema drugim redovničkim zajednicama, mjesto molitve, život u zajednici itd. Nama su osobito zanimljiva dva središnja pitanja koja su, čini mi se, usko povezana. Naime, pitanje duhovnog života te pitanje krize vlastitoga redovničkog (svećeničkog) života. Na pitanje: "Što posebno ugrožava duhovnost redovnika?", 55,6 posto redovnika odgovara *vlastita duhovna neozbiljnost*; 33,3 posto *preveliki aktivizam*; 32,2 posto *duh vremena*; 23,3 posto *neosjetljivost za potrebe i probleme drugih ljudi*; 18,9 posto *zaokupljenost zajednice materijalnim stvarima*; 13,3 posto *politizacija i folklorizacija pastoralnog djelovanja*; 1,1 posto *nešto drugo*. Na upit o razlozima napuštanja redovništva, a pretpostavljam i svećeništva, 38,9 posto je kao razlog navelo *potrebu za obiteljskim životom*; 36,7 posto *nesnalaženje u osobnim krizama*; 11,1 posto *pomanjkanje vjere i duha žrtve*; 5,6 posto *neslaganje s poglavarima*, 1,1 posto *osobni neuspjeh kao redovnika* te 1,1 posto

*nešto drugo.*¹ Kako vidimo, više od polovine ispitanika priznaje vlastitu duhovnu neozbiljnost koja ima ili može imati negativne posljedice na način življenja vlastitog duhovnog zvanja kao i na ustrajnost u njemu, a više od trećine njih kao razlog napuštanja zvanja navodi nesnalaženje u osobnim krizama, premda je i potreba za obiteljskim životom (druga trećina) samo jedan od 'odgovora' na nesnalaženje u krizama.

Premda je svako duhovno, bolje reći ljudsko zvanje zasebna povijest ljudske slobode te je time nesvodivo na zajedničke nazivnike, ipak se govor o zreloom i odgovornom opredjeljenju za duhovno zvanje može 'svesti' pod govor o ljudskoj općoj i religioznoj zrelosti.

Pitanje ljudske zrelosti jedno je od središnjih pitanja svih koji se bave proučavanjem čovjeka. Gotovo da postoji suglasje da je zrelost veoma osobna, individualna stvarnost, kojoj čovjek teži čitavog života. Ipak, proučavanje ljudske zrelosti dovelo je psihologe do utvrđivanja nekoliko kriterija koji su prisutni u govoru o ljudskoj zrelosti. Psihološki opisana zrelost uključuje:

- a) ispravno shvaćanje stvarnosti
- b) sposobnost pozitivnoga i prisnog odnosa s ljudima
- c) razumijevanje i prihvaćanje vlastite osobnosti
- d) integraciju i ravnotežu vlastitih psihičkih procesa
- e) aktualizaciju vlastitih potencijala.²

Iz navedenog je očito da je ljudska zrelost više proces koji se ostvaruje tijekom čitavog života, a manje stanje do kojeg se može doći u određenom trenutku života. Jednom riječju, za vrijeme ovozemaljskog života ne postoji točka do koje osoba u sazrijevanju može doći, a da više ne bi trebala rasti u zrelosti.

Nas zanima kako se u govor o općoj ljudskoj zrelosti uklapa govor o zreloj religioznosti. Najprije valja reći da u porijeklu religije, kakva god ona bila, stoji *homo religiosus*, tj. čovjekova psihološka raspoloživost koja teži više ili manje izričitoj potvrdi njegove težnje prema transcendentnoj stvarnosti. Religioznost je sukladna, naravna s ljudskim djelovanjem, čiji dinamizam dovodi čovjeka da se propitkuje o vlastitom životu, o svijetu koji ga okružuje te o odnosu čovjeka i svijeta. Otvorenost religioznom po sebi prethodi

¹ Usp. Neven Duvnjak, *Rezultati socioreligijskog istraživanja u franjevačkim provincijama Hrvatske i Bosne i Hercegovine*, u: Crkva u svijetu XXXIV (1999) 2, str. 141-264.

² Usp. Šimun Šito Ćorić, *Psihologija religioznosti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998., str. 218.

svaki povijesno-pozitivni izražaj. Ono je u biti izražaj ontološke strukture osobe. Psihološka, etnološka i sociološka istraživanja sve više priznaju prisutnost takve izvorne stvarnosti u čovjeku te se naziva religioznom raspoloživosti, religioznim osjećajem ili religioznošću.

Istraživanja psihologije religioznosti, pedagoško iskustvo, kao i sociološka istraživanja evidentirali su da u djetetu postoji naglašena religiozna raspoloživost. Ipak, treba napomenuti da ta raspoloživost ne pripada sferi ideja, misaonosti, nego sferi emocionalnosti, u smislu da se djetetova osobnost otvara religioznome preko asimilacije vrednota koje mu nude obiteljsko i socijalno ozračje.³ U rastu i sazrijevanju dječje osobnosti, potrebno je pomoći djetetu da s urođene religiozne raspoloživosti dođe do religioznoga čina, i to preko ponude autentičnih religioznih vrednota, tj. preko religioznog odgoja s kojim treba započeti u najranijoj dobi. Naime, kako zaključuje A. Vergote, ako "prerano sazreli religiozni osjećaji ovise o psihološkim čimbenicima, djetetova religiozna raspoloživost poprima ispravan oblik samo uz uvjet da je prerano i odgojena".⁴ Drugim riječima, potrebno je da dijete prijeđe sa stadija općega religioznog osjećaja na stadij religioznog iskustva kako bi postiglo neovisni autentični religiozni stav, tj. kako bi se ostvarila integracija vjere i života. Ispravan i skladan religiozni stav tvori sjedinjujuće središte svih vrednota jedne osobnosti te je, drugačije rečeno, sveobuhvatni stav svih drugih stavova.⁵

Ako je stav nutarnja raspoloživost, plan ili strukturizacija osobnog dinamizma koji usmjeruje ponašanje, tada je riječ o tome da dijete treba poprimiti *način postojanja i djelovanja* koji će, u mnoštvu čimbenika koji djeluju na razvoj njegove osobnosti (spoznajni, afektivni, voljni, duhovni, kulturalni, socijalni itd.), dosegnuti skladnu integraciju koja će mu omogućiti autentičan

³ Djetetovo početno poimanje Boga stvoreno je po slici roditelja, a u okvirima dječjih potreba da iziđu na kraj s nesklonom ili katkada zastrašujućom okolinom. Djeca usvajaju religijske sadržaje bez refleksivnosti i čisto imitatorski, a prihvaćaju ih na temelju svojih odnosa sa za njih važnim odraslima (usp. Š. Š. Ćorić, *nav. dj.*, str. 109).

⁴ Antoine Vergote, *Psicologia religiosa*, Borla, Torino, 1979., str. 282-284.

⁵ U nabrojanju kriterija zrele religioznosti ističe se da zrela religioznost 1) ostavlja veliki prostor za rast; 2) jača urednost života bez zasljepljivanja kaotičnim, demonskim i iracionalnim datostima; 3) obuhvaća cijelo područje ljudskog iskustva; 4) ohrabruje odgovornu slobodu pojedinca; 5) dovoljno je sigurna da može prihvatiti obveze i djelovanja, a da ne zahtijeva apsolutnost (usp. Š. Š. Ćorić, *nav. dj.*, str. 220-223).

odnos s Bogom, naravno, u skladu s njegovom dobi i na njemu vlastiti način. Ujedinjenje vlastitoga 'ja' oko vrednota vjere otvara dijete susretu s Bogom. Pomaže mu u motivaciji i samokontroli u odnosu prema Drugome.

Budući da čin vjere posjeduje odnosni značaj - on je naime relacija/odnos - ne može se sastojati u ponavljanju gesta ili samo u vršenju religiozne prakse, koja uostalom može biti uvjetovana socijalnom praksom. Taj se čin sastoji u stavu raspoloživosti pred Bogom te se ostvaruje pomoću prijelaza međuljudskog odnosa na ljudsko-božanski odnos. To se događa u mjeri u kojoj se ostvaruje postupna i skladna integracija osobnosti koja omogućuje djetetu da postane samo sebi jasnije te da se doživi kao *biće u odnosu*.

Sposobnost izgradnje osobnog stava prema Bogu te odgovorno djelovanje kao posljedica tog odnosa, pretpostavljaju činjenicu da različiti psihički procesi u različitoj razvojnoj dobi moraju doseći zrelost, tj. svoje optimalno stanje. Cilj je da dijete u svakoj fazi svojega razvoja dosegne zrelost koja je vlastita toj etapi razvoja. Sposobnost zrelog odnosa s Bogom zahtjev je djetetova ispravnog razvoja koji se temelji na suglasju između raznih vidova psihičkog razvoja, a to pak podrazumijeva integraciju emocionalne sfere s postupnim očitovanjem razvoja razuma, slobode, prihvatanja vrednota. Tako se ostvaruje razvoj religiozne dimenzije kao dinamičke stvarnosti koja sazrijeva preko spoznajnoga, emocionalnoga i motivacijskoga procesa, po kojem dijete prelazi od neodređenog iskustva prisutnosti Drugoga k vjeri u osobnog Boga.⁶

Zrela se religioznost, slično općoj ljudskoj zrelosti, predstavlja kao cilj kojemu se teži čitav život. Ona kritički ispituje i preispituje usvojena vjerovanja i praksu; priznaje demonske snage u sebi, ali bez preokupacije njima; njeguje osobnu slobodu i odgovornost; djeluje sa sigurnošću dok traga za novim svjetlom. Čovjek zrele religioznosti očituje se kao pouzdana osoba na koju se svatko može osloniti. U svemu ima mjeru i u svemu je temeljit, strpljiv i tolerantan, raspoložen i radostan, smiren i razborit, uporan u dobru, postojan u nevolji, iskren i plemenit. Njegova ga religioznost nadahnjuje za ispravan odnos prema sebi, Bogu, čovjeku i prirodi. Njegov Bog prihvaća i ljubi čovjeka i kad je najkrivlji; njegovu je Bogu uistinu stalo do čovjeka. Vjera mu pomaže da uspostavi jedinstvo vlastitog života, nadilazeći osobne interese. Vjera mu uključuje propitivanje, sumnju i stalno traženje dodatnog svjetla

⁶ Usp. Mario Delpiano, *Pastorale dei preadolescenti: ragazzi, educazione alla fede e comunità ecclesiale*, LDC, Torino, 1991., str. 20-23.

koje postiže ustrajnom molitvom. Zrela se religioznost očituje u riječima i načinu ophođenja s drugim ljudima.⁷

Budući da je obitelj prvo mjesto oblikovanja ljudske osobe te jer je njezin utjecaj na rast i sazrijevanje ljudske osobe od odlučujuće važnosti, u nastavku ćemo progovoriti o utjecaju obitelji na razvoj dječje religioznosti.

2. STARA I NOVA SLIKA OBITELJI⁸

Suvremena obitelj vjerojatno spada u institucije koje su posljednjih desetljeća pretrpjele najveće i najbolnije promjene. Prva dramatična promjena u životu obitelji je razdvajanje braka (ženidbe) i obitelji. Do prije nekoliko desetljeća obitelj je svojim sociološkim interesima gotovo posve pokrivala brak. Osobni odnos između muža i žene bio je nekako u drugom planu ili, bolje reći, bio je pod utjecajem ustaljenih navika, običaja i predaja starih. U kontekstu života šire obitelji bilo je lako zaboraviti da brak i obitelj nisu identične stvarnosti.

Nagli razvoj industrijalizacije te razvoj potrošačkog društva ugrozio je obitelj u njezinoj gospodarskoj i društvenoj samostalnosti. Nekoć je obitelj bila sama sebi dovoljnom. Ona je bila ne samo 'dom' nego i 'škola', štedionica i posudionica, bračno savjetovništvo i savjetovništvo za zvanja. Stara je obitelj bila i osiguravajuće društvo u slučaju bolesti i starosti, bolnica i dom za iznemogle. Ma koliko neki naši stariji vjernici žalili za tim vremenima, ona su nepovratno prošla. Na scenu je stupila nova obitelj, u kojoj roditelji postaju zaposlenici koji svaki dan moraju ići na posao, daleko od ognjišta. Obitelj gubi svoje središte, doživljava promjene koje duboko utječu ne samo na roditelje nego i na djecu. Ako je stara obitelj imala malo dodira s društvom, nova je podvrgnuta različitim propisima i javnopravnim uredbama, ona je posve institucionalizirana, na način da je sve više i više vezana za društvo (od jaslica, vrtića,

⁷ Š. Š. Ćorić ističe da čovjek zrele religioznosti odmjereno govori i pažljivo sluša; ne napada niti pridobiva; ne ističe negativnosti drugih niti se na njih poziva; ne potencira mane i loše strane drugih; ne zna što je kleveta; ističe pozitivno u drugima; ne prijeti u ime Božje; ne uzvraća zlom na zlo niti se osvećuje; ne sudi niti osuđuje; poštuje tuđe stavove i uvjerenja; dobro čini svima, a ne samo svojim; uspostavlja dobre odnose s 'nižima' i 'višima' od sebe; posebno je susretljiv i dobar prema slabima i grešnicima (usp. *Nav. dj.*, str. 226).

⁸ *Stara i nova slika obitelji*, naslov je zanimljive knjige Antona Trstenjaka, UPT, Đakovo, 1991., iz koje smo preuzeli sljedeće misli o promjeni obiteljske paradigme posljednjih desetljeća.

škole, izvanškolskih aktivnosti itd.). Suvremena obitelj ne može preživjeti bez društva: od društva dobiva posao, sigurnost, 'dom'. Obiteljsko ognjište, dom, nije više 'dom', tj. prirodna sigurnost za obitelj; osiguranje i sigurnost se traži u javnim institucijama. Suvremena obitelj više nema ognjišta, 'doma', ukoliko 'dom' znači zajednički život zajednice koja je usredotočena na vlastito središte; suvremena obitelj ima 'kuću', stan. Kod stare obitelji svi putovi, svi osjećaji i interesi vodili su iz društva, izvana prema unutra, prema domu, ognjištu. Danas je, nažalost, često obratno: svi putovi, rad, interesi vode od kuće i vlastite obitelji.⁹ Naravno da ovakav način funkcioniranja obitelji ima posljedice na sve članove obitelji, a osobito na djecu. Djeca su izložena "odgoju" masmedija, bolje reći pranju mozga tako da se pod utjecajem različitih medija svakim danom sve više misaono i osjećajno otuđuju od roditelja.¹⁰ Roditelji pak doživljavaju djecu ne kao zalag budućnosti, izvor radosti i nade, nego kao prijetnju sadašnjosti i vlastitoj sigurnosti.¹¹ Procesi koji su doveli do opisanog stanja obitelji nepovratni su te nema smisla žaliti nad prošlim, boljim i ljepšim vremenima. Potrebno je, s pogledom unaprijed, pomoći kršćanskim obiteljima da u ovim uvjetima žive svoje kršćansko poslanje.

Suvremena je obitelj premjestila vlastito težište s područja institucionalnoga u područje intimnoga, odnosno s područja zakona, tradicije, običaja u područje osobne ljubavi. Upravo je to novo težište obitelji prilika za nove, osobnije, smionije pastoralne inicijative sa strane Crkve. Postavljanje ljubavi kao temelja bračnog života može značiti priliku za obnovu obitelji. Gotovo nama pred očima rađa se nova obitelj, koja želi biti mnogo intimnija nego dosadašnja. Osobna i obiteljska sreća danas se mjeri ravnomjernim porastom životnog standarda i standarda osobnosti. Suvremeno društvo želi svesti čovjeka na potrošačku jedinicu, odnosno do kraja ga institucionalizirati. Upravo zbog toga u čovjeku raste žeđ

⁹ Usp. *Ondje*, str. 12-27.

¹⁰ Zanimljivo je istraživanje koje su između 2003. i 2006. proveli Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, a na temu obitelji, muško-ženskih odnosa itd. Prema tom istraživanju proizlazi da o tematici muško-ženskih odnosa, partnerstva, bračnog i obiteljskog života najveći broj ispitanika saznaje preko televizije (78,2 posto), a nešto manje preko tiska (57,8 posto)... Zabrinutost može izazvati činjenica da tek mali postotak ispitanika (1,3 posto) o tim temama sazna u školi, od strane Crkve (9,1 posto), a od stručnjaka samo (4,5 posto) (usp. Danijel Labaš, *Medijska slika obitelji u Hrvatskoj*, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 136 [2008] 6, str. 573).

¹¹ Usp. Joseph Ratzinger, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005., str. 22-23.

za osobnim priznanjem, za rastom u onome što mu je vlastito. Obitelj mu nudi okvir, priliku da bude ono što želi biti, da bude osoban, priznat, voljen i prihvaćen. To je prilika za puno intimniji, povezaniji i dublji bračni život nego je bio slučaj u prijašnjim vremenima.¹²

3. UTJECAJ RODITELJA NA DJEČJI RELIGIOZNI ŽIVOT

Kršćanski roditelji i drugi odgojitelji ne bi smjeli zaboraviti osjetljivost i specifičnost nježne djetinje dobi i odlučujući utjecaj koji rana iskustva mogu imati za sav kasniji život. Djetinjstvo nije tek prolazna faza u razvoju ljudskog života. Ono ima svoju nutarnju vrijednost po onome što u Božjem planu ono predstavlja u vremenu i vječnosti. Na toj liniji Karl Rahner pokazuje kako značenje ove dobi nije manje od značenja dobi zrelosti; djetinjstvo ima vlastito dostojanstvo kao životna dob koja se vlastitim značajkama približava otajstvu Boga. Drugim riječima, odrasla osoba samim tim što je odrasla nije bliže Bogu od djeteta. Naprotiv, evanđeoska je riječ da je potrebno postati poput djeteta želimo li ući u Božje kraljevstvo. Potrebno je nadići pojam vremena u isključivu odnosu prema ljudskoj egzistenciji kao susljedno odvijanje raznih životnih faza, tako da svaka prethodna bude posve apsorbirana od sljedeće. Pojam vremena potrebno je pojmiti na način da ova naša vremenska egzistencija, u svakom svojem razvojnom stadiju, ima svoje osobito značenje i neponovljivost, koja se svaki put upisuje u vječnost. Proizlazi dakle da dob djetinjstva ima vrijednost u samoj sebi ako "konačna točka postojanja u vremenu ne znači prekid: ona je ono što je čovjek realizirao u susljednim fazama svoje egzistencije i što uvodi u vječnost, koja nije drugo doli njegovo sabrano vrijeme koje je doseglo svoju puninu".¹³ Iz toga proizlazi da djetinjstvo, s izvornošću svojih iskustava, s entuzijazmom svojih osvajanja, s naporom da se osposobi kako bi postiglo dobro i pobijedilo zlo prema stupnju postavljenu ritmom psihičkog razvoja, i u vječnosti ostaje jasno definiran i karakteriziran trenutak vlastitog osobnog ostvarenja. Tako će dijete u onostranosti, kada bude u posvemašnjem posjedu samoga sebe u Bogu, pronaći i svoje izbore i djela iz doba djetinjstva.

¹² Usp. A. Trstenjak, *nav. dj.*, str. 22-23.

¹³ Karl Rahner, *Per una teologia dell'infanzia*, u: *Presenza Pastorale* 29 (1969) 3, str. 208.

U nabravanju vrijednosti koje dob djetinjstva posjeduje u Božjem planu, otvara se još jedna nova dimenzija: naime, veliko značenje djeteta u pogledu bogatstva koje nudi odraslima. Dijete je, doista, prije svega simbol budućnosti, znak nade za svijet i za Crkvu, ono je poziv da se već sada živi konačno blaženstvo. Iz evanđeoskih tekstova, kao primjerice o onome tko je najveći (usp. Mk 9,35-37; Lk 9,46-48; Mt 18,1-5) i onome o prihvaćanju Isusa (usp. Mk 10,13-16; Lk 18,15-17; Mt 19,13-15), proizlazi kako dijete, u kontekstu poruke svakog evanđelista, ima simboličko značenje određenog držanja, stava koji treba zauzeti u odnosu na prihvaćanje Kraljevstva. Dijete je doista nositelj poruke nade prema budućnosti, ali i poruke obraćenja po spremnoj raspoloživosti, povjerenju i predanju u Bogu i njegovu Kraljevstvu. Značenje djetinjstva, ako je ono otvorenost, predanje, povjerenje, sigurnost, hrabrost, raspoloživost da se istraži nepoznato, Rahner kvalificira kao permanentnu raspoloživost u životu čovjeka da dosegne, uhvati "ono što je iznad svega (transcendentno) a što se sažimlje u vjeri, u povjerenju, u ljubavi"; to zapravo čini najintimniju narav religioznoga čina.¹⁴

U govoru o odnosu roditelja i djece prvotno nas zanima odnos roditelja i djece predškolske dobi, budući da, prema brojnim autorima, svi bitni životni stavovi svoje temelje imaju u razdoblju do šeste godine života. Zbog promjena koje proživljava suvremena se obitelj ne osjeća odveć sposobnom odgojiti dijete u vjeri. Čini se da današnja obitelj nije u stanju svojoj djeci prenijeti specifične religiozne sadržaje, nego da može tek stvoriti temeljne uvjete, tj. temelje na koje se veže religiozni odgoj, a i to samo u mjeri u kojoj je prisutno svjedočanstvo tih istih roditelja ili drugih članova zajednice u kojoj dijete živi. Osobito je važno da odgojni ambijent (obitelj, odgojna ustanova) posreduje djetetu autentične vrednote te da mu omogući da ga dotakne riječ spasenja iz Evanđelja. Tamo gdje nedostaje svjedočansko djelovanje obitelji nužno je da dođe djelovanje drugih odgojnih čimbenika. Naravno da je roditeljski utjecaj na razvoj djeteta, na njegovo usvajanje temeljnih pozitivnih životnih stavova od odlučujuće važnosti.

Dječji psiholozi ističu da su dvije dimenzije roditeljstva posebno važne za djetetov razvoj. Jedna je od njih *roditeljska toplina*, količina potpore, ljubavi i ohrabivanja koju roditelji pružaju djetetu. Druga je *roditeljski nadzor*, odnosno stupanj u kojemu je dijete nadzirano, disciplinirano i upravljano. Kombinacija tih dviju dimenzija oblikuje

¹⁴ Navedeno prema: M. Delpiano, *nav. dj.*, str. 24.

četiri stila roditeljstva, koji rezultiraju s četiri različita odgojna ishoda kod djece. Roditelji koji djeci pružaju obilje topline, ljubavi, ali i nadzora označavaju se kao *autoritativni* roditelji. Ti su roditelji skrbni i osjetljivi prema svojoj djeci, no postavljaju jasne granice i održavaju okolinu predvidljivom. Ovakav roditeljski stil ima najpozitivniji učinak na rani socijalni razvoj. Djeca takvih roditelja su općenito znatizeljna, samouvjerena, akademski uspješna i neovisna. Roditelji koji su nisko na dimenziji topline, a visoko na dimenziji nadzora, nazivaju se *autoritarni* roditelji. Vrlo su zahtjevni, provode strogu kontrolu nad djecom te dječje ponašanje korigiraju kažnjavanjem. Većina djece ne reagira dobro na ovakav stil roditeljstva. Lako se uzrujaju, vrlo su ćudljiva, agresivna te pokazuju probleme u ponašanju. Roditelji koji su visoko na dimenziji topline, ali nisu na dimenziji nadzora nazivaju se *popustljivi* roditelji. Oni su puni ljubavi i emocionalno osjetljivi prema djeci, ali im ne postavljaju ograničenja u ponašanju. Djeca takvih roditelja, slična su, što je zanimljivo, djeci autoritarnih roditelja, odnosno često su impulzivna, nezrela i bez kontrole. Roditelji koji su nisko na dimenziji topline i na dimenziji nadzora nazivaju se *ravnodušnim* roditeljima. Takav stil roditeljstva ne potiče zdravi socijalni razvoj. Djeca takvih roditelja su zahtjevna i neposlušna te ne sudjeluju primjereno u igri i socijalnim interakcijama.¹⁵

Nije lako reći što sve utječe na oblikovanje ispravnih stavova te što bi moglo imati odlučujući utjecaj na budući život. Zanimljivo su istraživanje o privrženosti proveli američki psiholozi. Naime, proučavali su dječje ponašanje u nepoznatoj situaciji sa skrbnicima (majkom) i bez skrbnika. Otkrivena su tri obrasca dječjeg ponašanja: najveći dio djece pokazuje se kao sigurno privržena skrbniku (oko 65 posto); oko 25 posto djece opisuje se kao anksiozno-izbjegavajuća te oko 10 posto kao anksiozno-opiruća. Daljnja istraživanja pokazuju da su privržena djeca socijalno kompetentnija, spremnija na suradnju, poslušnija te se bolje slažu s vršnjacima. No, nije jasno zašto neka djeca iz druge i treće skupine ipak postaju socijalno i intelektualno kompetentna, a neka iz prve skupine imaju poteškoća u daljnjem razvoju.¹⁶ Ipak

¹⁵ Usp. Ross Vasta - Marchall M. Haith - Scott A. Miller, *Dječja psihologija – moderna znanost*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998., str. 478.

¹⁶ Usp. R. Vasta - M. M. Haith - S. A. Miller, *nav. dj.*, str. 469-475. Š. Š. Čorić naglašava s jedne strane važnost prvih godina života za sva susljedna razdoblja, no ipak zaključuje kako "treba reći da se karakter i ličnost mogu mijenjati nakon treće, sedme ili bilo koje navođene magične godine" (*nav. dj.*, str. 106).

treba reći da i roditeljski odgoj ima svoja ograničenja, ili kako to zgodno kaže M. Szentmartoni: "Nije tako lako pokvariti dijete."¹⁷

Nas zanima primarno religiozni život djeteta te utjecaj roditelja na buđenje i razvoj dječje religioznosti. Apsolutno povjerenje koje osjeća prema roditeljima temelj je njegove buduće vjere. Ako u obitelji vlada religiozno ozračje, onda za dječju vjeru nema nikakve smetnje, ona je, štoviše, privilegirana, budući da je posve uronjena u vjeru roditelja. Ne smije se zaboraviti i na čimbenik Božje milosti. Naime, kršteno dijete već posjeduje uliveni dar vjere, a njezin rast je sada pitanje odgoja. Mnogi dječji psiholozi vjerski život djeteta svode na neki oblik participacije u vjerskim stavovima roditelja. Vjerski život djeteta u početku se svodi na imitativnu vjeru; dijete imitira stavove roditelja, oponaša ono što zapaža. Svodi se na određene obiteljske postupke koje će dijete poslije usvojiti ili primijeniti tako da budu barem slični onima na kojima je participiralo u obitelji. Dobar primjer najbolje je odgojno sredstvo u svemu, pa tako i na području vjere i morala. Za početak roditelji ne trebaju ničim drugim buditi vjeru svoje djece doli vlastitim primjerom. Nipošto nije potrebno djecu tjerati da se križaju, sklapaju ruke ili da se mole. Dosta je da to roditelji i općenito stariji sami čine, dijete će ih vjerno oponašati.¹⁸ *Katekizam Katoličke Crkve* s pravom ističe da je kršćanska obitelj prvo mjesto odgoja za molitvu: "Utemeljena na sakramentu ženidbe, obitelj je 'kućna Crkva' u kojoj se djeca Božja uče moliti 'kao Crkva' i u molitvi ustrajati. Posebno za djecu, svakodnevna obiteljska molitva prvo je svjedočanstvo živa sjećanja Crkve, što ga Duh Sveti strpljivo budi."¹⁹

¹⁷ Mihály Szentmartoni, *Svijet Mladih. Psihološke studije*, FTI, Zagreb 2007., str. 74. Naime, šira obitelj ili druga odgojna institucija postaje korektor roditeljskog utjecaja, potom kulturalne predrasude pa čak i samo dijete potiče roditelje na drugačiji odgojni pristup. Stoga Szentmartoni zaključuje da se na tim spoznajama temelji "psihološki optimizam koji kaže: nisu roditelji krivi za svaki promašaj u životu nekog čovjeka" (ondje, str. 76).

¹⁸ Usp. Živan Bezić, *Razvojni put mladih. Djetinjstvo i mladost*, UPT, Đakovo, 1994., str. 53-56. Š. Š. Čorić ističe da "iskustvo prvog boga-majke, kao brižne i povjerljive ili kao grube i odbijajuće, ima prednost pred savjesno naučenim Božjim atributima iz katekizma na vjeronauku ili nedjeljom u crkvi. Dakle, u toj temeljnoj psihosocijalnoj fazi razvoja, dijete uči u najdubljoj svojoj nutrini je li Bog u biti dobar, nježan i prihvaćajući, je li svijet u biti siguran, može li ono ili ne može iskusiti svoju vlastitu vrijednost bez obzira na svoje uspjehe i neuspjehe, bez obzira na svoju 'dobrotu' i 'zloću'" (*nav. dj.*, str. 108).

¹⁹ *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK, Zagreb, 1994., br. 2685. Papa Ivan Pavao II. će u *Familiaris consortio*, napisati da je "temeljni i nezamjenjivi element odgoja za molitvu konkretan primjer, drugim riječima, živo svjedočanstvo roditelja: moleći sa svojom djecom, otac i majka ispunjavaju svoje kraljevsko svećeništvo,

U istraživanju dječje religioznosti te o utjecaju roditelja na nju postoje tri mišljenja: 1. roditeljska prisutnost bila bi značajna za religioznost djeteta ako se roditeljski utjecaj očituje u specifičnim odgojnim sadržajima religioznog karaktera; 2. roditelji bi predstavljali egzemplarnu prisutnost koja nadahnjuje u djetetu religiozne osjećaje preko njihova religioznog svjedočenja; u tom pogledu osobito je značajna figura majke; 3. roditeljima se pridaje uloga simboličnog značenja, po kojoj bi religioznost djeteta proizlazila iz značenja koje ono otkriva i pripisuje roditeljskoj prisutnosti i ponašanju. U tom slučaju odnos roditelji-dijete prefigurirao bi odnos Bog-dijete.²⁰

Sva su tri mišljenja ispravna, odnosno ona se ne isključuju, nego se nadopunjuju. Stoga valja iznova istaknuti kako ponašanje roditelja u pogledu djetetova rasta i sazrijevanja igra veliku ulogu u formiranju onog temeljnog optimizma ili povjerenja koje odražava i potiče konstruktivni odnos sa stvarnošću, preuzimanje zauzetog životnog projekta, sposobnost ljubavi i darivanja prema drugima. Sve ovo omogućuje prihvaćanje Boga kao životnog smisla i vlastite religioznosti u smislu darivanja drugome. Dakako, ne može se dovoljno naglasiti kako religioznost ne treba promatrati kao odijeljeni segment ljudske osobnosti, nego joj treba tražiti ulogu u samoj jezgri osobnosti.

Utjecaj roditelja ne treba promatrati izdvojeno od drugih društvenih utjecaja, na primjer, od utjecaja običaja, tradicije, vrednota. U procesu religioznog sazrijevanja događa se psihološki proces transfera ili prijenosa vrednota (sadržaja) na temelju asimilacije roditeljskog modela i identifikacije s tim modelom. Potom, pod utjecajem raznih društvenih čimbenika, koji vode do novog razumijevanja onoga što se je proživjelo, dolazi do integracije transcendentnih vrednota s ljudskim iskustvom, ili se naprotiv događa reakcija i odbacivanje.

4. OBITELJ I ZVANJE

Ulogu obitelji u rastu i razvijanju sjemena duhovnih zvanja s pravom naglašavaju brojni crkveni dokumenti. Tako, primjerice, *Lumen gentium* obitelj naziva "kućnom Crkvom" (LG, 11), a dekret

prodiru duboko u srce svoje djece i u njima ostavljaju tragove koje događaji života neće uspjeti izbrisati" (*Familiaris consortio*, br. 60).

²⁰ Usp. M. Delpiano, *nav. dj.*, str. 44-45.

o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius* veli da obitelji “oživljene duhom vjere, ljubavi i pobožnosti djeluju kao prvo sjemenište” (OT, 2). Govoreći o odgovornosti za svećenička zvanja Ivan Pavao II., u apostolskoj pobudnici *Pastores dabo vobis*, ističe kako je posebna odgovornost “povjerena kršćanskoj obitelji koja po snazi sakramenta ženidbe sudjeluje na vlastit i poseban način u odgojnom poslanju Crkve učiteljice i majke... Budući da je danas slika kršćanske obitelji u opasnosti, velika važnost mora se pridati obiteljskom pastoralu, tako da same obitelji budu ponovno ‘prvo sjemenište’ (OT, 2) u kojemu djeca od samoga početka mogu primati smisao pobožnosti i molitve te ljubavi prema Crkvi” (PDV, 41).²¹

Autentično kršćansko obiteljsko ozračje, koje je sve teže ostvariti, samo po sebi favorizira ne samo ispravno oblikovanje kršćanske osobnosti nego i nastanak duhovnih zvanja. Roditelji bi svakako trebali biti veoma oprezni u određivanju životnog zvanja vlastite djece, jer bi lako mogli zaboraviti da nisu gospodari svoje djece, nego da su im povjerena Božja djeca kako bi ih, uz pomoć Crkve, ispravno odgojili te u život uputili. To upućivanje u kršćanski život ponajprije podrazumijeva naučiti dijete da otkrije vlastiti životni poziv/zvanje u životu uže ili šire crkvene zajednice. Teško je ustvrditi koliku štetu čine roditelji koji onemogućuju dijete u ostvarivanju duhovnog zvanja, no sigurno je da roditelji koji nameću duhovno zvanje vlastitoj djeci čine štetu ne samo njima nego i zajednici (samoj obitelji, župi itd.).

Mnogo se raspravlja o tome koja je dob u kojoj se već može govoriti o autentičnim znakovima duhovnog zvanja u dječaka, odnosno djevojčica. Općenito se smatra da se profesionalni interesi pojavljuju već u djetinjstvu, ali obično samo na razini mašte. Djeca zamišljaju što žele biti i često ih sve privlači. Kada je riječ o svećeničkom zvanju, istraživanja su pokazala da je svaki treći svećenik prvu naklonost za svećeničko zvanje osjetio prije 12 godine.²² Na temelju takvih podataka smatra se da tzv. kasna zvanja i ne postoje, nego se radi o zvanjima neostvarenima na vrijeme. Sociolog Carrier proveo je istraživanje na Gregorijani (Rim) s oko 3000 studenata, a rezultati potvrđuju pretpostavku da se većina zvanja rađa u dječjoj dobi. Prvi poticaji obično potječu od

²¹ U brojnim porukama za Svjetski dan molitve za duhovna zvanja te u nekim drugim prigodama na ulogu obitelji u odgoju duhovnih zvanja upozorili su pape Pavao VI. te Ivan Pavao II. (usp. *Messaggi per la Giornata mondiale di preghiera per le vocazioni*, Editrice Rogate, Roma, 2003.).

²² Usp. André Godin, *Psychology of Religious Vocations*, Washington 1983. (navedeno prema: M. Szentmartoni, *nav. dj.*, str. 204).

obitelji, zatim od odgojne sredine: župe, neke crkvene organizacije itd. U više od 50 posto slučajeva poticaj dolazi od tih čimbenika. Kada je riječ o utjecaju roditelja onda zapravo mislimo na opći stav obitelji prema religiji i crkvenim osobama. Ako je taj stav pozitivan i dobronamjeran, može biti poticaj za buđenje dječjeg zanimanja za ta zvanja. No ta prva sklonost nipošto nije neko trajno stanje, budući da u 50 posto slučajeva prva ideja zamre oko 15. godine. No ako ambijent ostane i dalje dobronamjeran, uskoro, oko 16. ili 17. godine, dođe do novog poticaja.²³ Veliku ulogu u zanimanju i odluci za duhovno zvanje igra i majka. Jedno istraživanje pokazuje da se oko 68 posto slučajeva razvilo pod utjecajem majke, a samo 11 posto pod utjecajem oca.²⁴ Psihološka istraživanja pokazuju da je za ispravan razvoj djeteta važna prisutnost i utjecaj oba roditelja, i majke i oca. Otac naime "ima važnu ulogu u razvoju sposobnosti za međuljudske odnose",²⁵ a ti su, kad je riječ o duhovnom zvanju, od odlučujuće važnosti. I upravo se tu krije jedan od velikih problema u životu suvremenog društva koje je prozvano "društvom bez oca", odnosno društvo u kojem je muškarac ugrožen kao muškarac, kao suprug i kao otac.²⁶ Svakako, samo obiteljsko ozračje, obiteljski odnosi tvore plodno tlo na koje pada sjeme zvanja te iz koje crpi snagu ispravnog rasta i sazrijevanja. Obiteljski život i religiozni život, kako ističe sociolog Carrier, "predstavljaju izvanrednu analogiju u ponašanju i u simbolima; ta činjenica sugerira da obitelj nije samo jedna institucija paralelna religiji, nego da je sama njezina struktura čini neposredno pogodnom za religioznu socijalizaciju djeteta, u čemu se ostvaruje jedna vrsta simbioze obiteljskih

²³ Usp. Hervé Carrier, *La vocation: dynamismes psycho-sociologiques*, Roma, 1966. (navedeno prema: M. Szentmartoni, *nav. dj.*, str. 204).

²⁴ Opširnije vidi: M. Szentmartoni, *nav. dj.*, str. 205.

²⁵ *Isto*, str. 115. Szentmartoni nabraja sljedeće temeljne uloge oca u odnosu prema djetetu: otac daje život; otac jamči slobodu; otac otvara budućnost; otac zaštićuje; otac uvodi u rad; otac odgaja i ispravlja (*Isto*, str. 118-120).

²⁶ Opširnije o toj temi vidi: Špiro Marasović, *Emancipacija očinstva*, u: *Isti, Društvo i Bog. Izabrane teme socijalnog nauka Crkve*, CuS, Split, 2006., str. 255-286. Autor smatra da je u suvremenom društvu žurno potrebno iznova emancipirati muškarca, koji je postao suvišan i kao muškarac i kao suprug i kao otac. U visokorazvijenim društvima kriza koja nagrizava muškarca nije samo kronična nego je i akutna, a nagrizava muškarca u samoj njegovoj srži: u njegovoj kreativnosti, snazi i umu. Kriza ga nagrizava i kao supruga ukoliko je postao nevažan u činu prokreacije, nadomjestiv u ljubavi te suvišan u zaštiti. Ako se očinstvo sastoji od tri glavna elementa: biti muško, biti suprug i biti roditelj, jasno je da su krize muškarca i supruga ujedno i kriza očinstva.

i duhovnih značajki".²⁷ Iz toga proizlazi da su roditeljski odnosi najizvršniji model odnosa koje dijete uspostavlja i živi s drugima. I upravo po tom iskustvu ono će se postupno moći otvoriti odnosu s transcendentnim 'Ti'.

Čimbenici djetetova rasta i sazrijevanja djeluju uzajamno jedni na druge te omogućuju religiozno buđenje i sazrijevanje. S druge strane, različitim dimenzijama ljudskog rasta i sazrijevanja danas je jako lako manipulirati te su stoga odgojitelji dužni voditi računa da odgoj djece u vjeri u Isusa Krista u socijalnom i kulturnom ozračju koje ne pomaže misliti i živjeti kršćanski, znači prije svega učvrstiti veze crkvene zajednice, jer se samo unutar žive mjesne, lokalne crkvene zajednice može ostvariti ispravno kršćansko sazrijevanje i rast djeteta u vjeri. Dok odrasli pomažu djeci da rastu u vjeri, djeca ih istodobno provociraju da se ispitaju žive li oni sami kršćanski te ih potiču na suočenje s evanđeljem.

5. ZAKLJUČAK

Svako je duhovno zvanje zasebna i začuđujuća povijest susreta Božjeg poziva i ljudskog odgovora, milosti i slobode, dara i uzdarja. U tom osobnom susretu s Bogom koji zove najvažnija je osoba pozvanoga, njegov odgovor i nastojanje da trajno odgovara na Božji poziv. Tako se može dogoditi, a danas se to već događa, da duhovno zvanje izabere netko ne samo bez potpore roditelja nego i uz njihovo snažno protivljenje. Potom, stiglo je vrijeme kad sve manje kandidata za duhovno zvanje dolazi iz stabilnih bračnih i obiteljskih zajednica. To što netko ulazi u duhovno zvanje iz razorene obitelji, rastavljenih roditelja ili s roditeljima u brojnim problemima, ne znači da se neće ostvariti u duhovnom zvanju ili da će postati manje duhovan od nekoga čiji roditelji žive u stabilnom bračnom i obiteljskom zajedništvu.

U kršćanskom životu općenito, a to osobito vrijedi za život u duhovnom pozivu, od odlučujuće je važnosti osobni susret osobe s uskrslim Kristom. Zvanje je čin odabranja slobodne i suverene Božje volje. Bog, po vlastitoj inicijativi, u ljubavi se obraća čovjeku izabirući ga prije njegova rođenja (usp. Jr 1,5; Gal 1,15) i prateći ga svojom ljubavlju kroz sav njegov život. Zvanje je potom čin stvarateljske, osobne i jedinstvene ljubavi Božje. Bog zove čovjeka

²⁷ H. Carrier, *Psico-sociologia dell'apartenenza religiosa*, Elle Di Ci, Torino, 1988., str. 123.

po "imenu" (Iz 43,1), tj. stvara ga prema planu života koji ima za njega. Zvanje nije dakle nešto izvanjsko čovjeku, nego je upisano u dubine čovječjeg bića. Bog uspostavlja osoban i intiman odnos po kojem pozvani može i treba odgovoriti. Zvanje je stoga jedan vid božanske objave. Bog se pojavljuje kao partner čovjeku te s njim uspostavlja dijalog kako bi mu očitovao tko je, koje mjesto treba zauzeti i što činiti prema njegovu božanskome planu.

Zvanje je dinamična stvarnost. Bog zove čovjeka u svakom trenutku njegova života. Stoga je zvanje životna stvarnost koja raste i sazrijeva u intimnome dijalogu između Gospodina, koji ne prestaje pozivati, i vjernika, koji ne prestaje odgovarati. Taj dijalog započinje u vremenu, a završava u vječnosti. Zvanje je i dar za jedno poslanje. Bog poziva svakoga čovjeka kako bi bio živo očitovanje njegove ljubavi prema čovječanstvu. Stoga Bog poziva, ali i osposobljuje pozvanoga na službu braći. Dakle, koliko će tko biti vjeran primljenom daru zvanja i poslanja veoma je osobno pitanje. Svakako da će osoba koja dolazi iz skladne obiteljske sredine biti favorizirana u svojim stavovima te će određene životne poteškoće svladati s manje napora, ali i ona se mora osobno opredijeliti za vlastiti put nasljedovanja Isusa Krista. Samim tim što dolazi iz složne i zdrave obitelji, ne znači da će biti pošteđena kušnji i napasti.

L'INFLUSSO DELL'AMBIENTE FAMILIARE SULLA VOCAZIONE SPIRITUALE

Riassunto

All'inizio dell'articolo l'autore espone le caratteristiche della maturità umana e di quella religiosa, mettendo in rilievo il fatto che la scelta della vocazione spirituale sia un aspetto vissuto della maturità religiosa. La famiglia umana, oggi come ieri, si presenta come fattore decisivo nel trasmettere un insieme dei valori religiosi attraverso i quali il bambino possa crescere nella maturità religiosa propria, cioè passare dalla religiosità innata all'atteggiamento religioso proprio. L'ambiente familiare, cioè i genitori hanno un ruolo decisivo nella trasmissione dei valori religiosi, poiché il bambino imita atteggiamenti, cioè la fede, la preghiera dei propri genitori. La vocazione spirituale di solito nasce dentro la famiglia in cui i valori religiosi sono vissuti. Se i genitori sostengono il seme della vocazione spirituale, esso crescerà per portare il frutto

della dedizione personale ai valori religiosi per tutta la vita. Però, bisogna tener conto che la vocazione spirituale è sempre una storia singolare e speciale vissuta, un incontro tra la grazia divina e la libertà umana. Perciò, una vocazione spirituale in primo luogo dipende dalla decisione personale che nasce dal incontro personale con Cristo che chiama a sequela. Questa decisione personale può essere quotidianamente vissuta ma anche tradita. Quindi nessun contesto familiare non è decisivo nella sequela di Cristo, ma decisione personale che risponde alla chiamata e grazia divina.

Parole chiavi: *famiglia, genitori, bambino, religiosità, maturità, vocazione.*